

УДК 330.658:005.5

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ****Т.В. ЧЕРНИЧКО, О.І. ДОВГАНІЧ**
Мукачівський державний університет

В статті досліджуються теоретичні аспекти організації управління підприємством. В роботі сформульовано теоретичні підходи до визначення змісту поняття «ефективність управління підприємством» та запропоновано методику та послідовність її оцінки.

В сучасних умовах вдосконалення ринкових відносин в Україні надзвичайно актуальними є питання застосування новітніх управлінських технологій, які дозволяють мобілізувати внутрішні ресурси українських підприємств та забезпечити їм високий рівень конкурентоспроможності, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Питання ефективності управління є невід'ємним аспектом управління підприємством, проте вони не мають однозначних рішень, а тому необхідність теоретичного обґрунтування категорії «ефективність управління» зумовлює актуальність даної статті.

Об'єкти та методи дослідження

Основні положення теорії ефективності та ефективності управління відображаються в наукових працях В. Антонова, Т. Безродної, М. Височіна, Н. Вінера, О. Вороніна, Г. Козаченка, А. Куценка, М. Макаренка, У. Мітчелла, Р. Нельсона, Г. Серебрякова, Г. Спенсера, В. Ткача, Е. Тоффлера, Л. Христенка, А. Червяченка, Н. Шишкіна, Й. Шумпетера та ін.

Постановка задачі

Сьогодні найбільш вагомим значення набувають питання розробки та удосконалення інструментальних заходів ефективності управління підприємства, які забезпечують цілеспрямований рух підприємств у межах обраних пріоритетів розвитку та дозволяють суттєво знизити різноманітні втрати на підставі прийняття обґрунтованих адекватних рішень.

Метою дослідження є дослідити теоретико-методологічні основи оцінки ефективності управління підприємством в умовах мінливого бізнес-середовища.

Результати та їх обговорення

Управління є обов'язковим елементом колективної діяльності людей. Воно застосовується всюди, де потрібно координувати спільну діяльність людей. З

розвитком продуктивних сил суспільства інтерес до управління значно зріс. А тому, виникнення та розвиток управлінської діяльності необхідно вважати як об'єктивний наслідок перетворення індивідуальних виробничих процесів у колективну суспільну працю.

В сучасній економічній літературі відсутнє єдине, універсальне визначення змісту поняття «управління підприємством». Так, Гірняк О.М. визначає управління як цілеспрямовану координацію суспільного виробництва [1], за Швабом Л.І., управління – це цілеспрямована дія на об'єкт з метою зміни його стану або поведінки у зв'язку зі зміною певних обставин [2]. На думку Стадника В.В., управління підприємством — це постійний і системний вплив на діяльність його структурних підрозділів для забезпечення узгодженої роботи та досягнення кінцевої мети [3].

У широкому розумінні, управління — це цілеспрямована координація суспільного процесу відтворення, що охоплює управління матеріальними об'єктами, процесами і людьми. Управління людьми ще називається соціальним управлінням [4]. Ця особлива функція соціального управління виникла з самої природи суспільного процесу праці.

Звідси випливає, що управляти процесами, які відбуваються на будь-якому підприємстві (організації), означає змінювати їх стан шляхом зміни всіх або окремих, існуючих виробничих факторів, до яких відносяться матеріальні, енергетичні, фінансові, трудові, інформаційні ресурси тощо. При використанні найбільш передових технологій, матеріалів, висококваліфікованих робітників, ефективний результат управління буде досягнутий лише за умови правильного, розумного, наукового керівництва всім залученим до нього персоналом, узгодженням його дій. На менеджмент покладаються завдання, що в перекладі з англійської мови означають «керівництво, знання, вміння обходитись з чимось, вміння виконувати роботу» [5].

Під функцією управління слід розуміти продукт поділу і спеціалізації управлінської праці, відокремлений напрямок управлінської діяльності, що дозволяє здійснювати управлінський вплив [6]. Український спеціаліст у галузі менеджменту Завадський Й.С. виділяє чотири основні функції управління, які зображені у табл. 1.

Таблиця 1. Основні функції управління [7]

Планування	Функція управління, що визначає перспективи розвитку економічної системи та її майбутній стан, обумовлені темпами розвитку, джерелами, обраними методами і формами виробництва для досягнення сформованої мети у вигляді конкретних планових моделей завдань та показників з установленим терміном виконання
Організація	Функція управління, ціллю якої є формування керівної і керованої системи, а також зв'язків і відносин між ними, що забезпечують кооперування людей і знарядь праці з максимальною ефективністю проходження їх спільної трудової діяльності.
Мотивація	Функція управління, яка вказує на сукупність причин, які спонукають членів трудового колективу до спільно впорядкованої і узгодженої роботи для досягнення поставленої перед суб'єктом господарювання мети
Контроль	Функція управління, яка завершує кожну діяльність та полягає у визначенні якості та коригуванні виконуваної підлеглими роботи з метою забезпечення виконання планів та завдань, спрямованих на досягнення цілей організації. Він найбільш переплетений з іншими елементами системи управління, а також за його допомогою можна визначити, наскільки ефективно працює підприємство.

Одне з важливих завдань управління є підвищення ефективності роботи підприємств, акціонерних товариств, концернів. Під ефектом розуміють результат реалізації заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва за рахунок економії всіх виробничих ресурсів [8].

Відомий вчений Шегда А.В. акцентував на те, що «ефект» і «ефективність» – це різні поняття. Економічний ефект – це результати праці людини у процесі виробництва матеріальних благ (кількість випущеної продукції, приріст заново створеної вартості в народному господарстві). Але ефект недостатньо характеризує діяльність людини. Для більш повної її характеристики необхідно знати, з якими витратами отриманий цей ефект.

За Орхіменком А.Г., ефективність управління підприємством – це результативність функціонування системи та процесу як взаємодії системи, яка управляє і якою управляють, або інтегрований результат взаємодії компонентів управління [9].

Найважливішим показником визначення ефективності управління є відношення результату виробництва до постійних витрат на управління [1]:

$$E_y = P_k / V_y \quad (1),$$

де P_k – кінцевий результат, отриманий підприємством;

V_y – витрати на управління.

Цей показник може набувати різного змісту, в залежності від величини, яка виступає у якості загального результату діяльності організації: обсяг виробництва, обсяг реалізації продукції або сума прибутку.

На практиці при оцінці ефективності праці управлінських робітників широко застосовують поняття «економічна ефективність управлінської праці». Для того, щоб визначити ефективність праці управлінського персоналу необхідно встановити критерії та показники, з яких здійснюється оцінка. Під критеріями розуміють найбільш загальну кількісну характеристику результатів управлінської праці. Окремі результати діяльності апарату управління є показниками управлінської праці. Вони носять керований характер стосовно критерію і є основою при його визначенні. Таким чином, сукупність показників праці і буде виражати критерій оцінки, тому можна розрахувати ще один показник ефективності [10]:

$$E_y = P_k / K \quad (2),$$

де K – кількість управлінського персоналу.

В управлінні метод – це система правил та процедур вирішення завдань управління з метою забезпечення ефективного розвитку організації [11]. В такому разі під методами оцінювання ефективності управління діяльністю слід розуміти способи кількісного та якісного виміру рівня ефективності управління діяльністю підприємства. Головною метою методів оцінювання ефективності управління діяльністю є отримання результатів, які можуть бути використані для цілей підвищення та підтримки ефективності управління діяльністю підприємства.

Методику оцінки ефективності управління визначають за різними підходами. Ці підходи можна поділити на чотири етапи [3]:

- розраховують синтетичні показники ефективності управління (коефіцієнт оперативності, надійності тощо);
- фактичні дані порівнюють з нормативними, плановими або з показниками за попередні роки (нормативи чисельності апарату управління, продуктивність, економічність управління тощо);
- застосовують якісну оцінку ефективності за допомогою експертів;
- застосовують емпіричні формули для розрахунку показників, що характеризують ефективність управління.

Перший етап. Для оцінки ефективності управління застосовують трудові, вартісні, інформаційні, технічні (технологічні) показники. Більш загальні з них є

оперативність роботи апарату управління, надійність і оптимальність систем управління.

Оперативність роботи апарату управління відображає своєчасність виконання поставлених завдань, наказів та розпоряджень вищих організацій, керівників і головних спеціалістів підприємства. Коефіцієнт оперативності (Коп) визначається за такою формулою [6] :

$$\text{Коп} = \sum t_n t_v / \sum t_v \quad (3),$$

де t_n встановлений строк виконання відповідних документів, днів;

t_v – відставання від прийнятого строку виконання, днів.

Для оцінки ефективності заходів щодо удосконалення організації управлінської праці існують різноманітні методики, в яких розглядається ріст продуктивності праці, річний економічний ефект тощо. Специфіка управлінської праці і складність визначення її результатів, розрахунок продуктивності праці для оцінки економічної ефективності практично неможливий.

Річний економічний ефект управління можна розрахувати за формулою [2]:

$$E_p = (C_1 - C_2) \times B_2 - E_n \times Z_{ed} \quad (4),$$

де C_1, C_2 – собівартість одиниці продукції після впровадження заходів НОУП (наукова організація управлінської праці);

B_2 – річний обсяг робіт після впровадження в натуральному виразі (документів, рядків, сторінок);

E_n – нормативний коефіцієнт порівнюваної економічної ефективності (величина оборотна нормативному терміну одночасної окупності (0,15));

Z_{ed} – витрати, пов'язані з розробкою і впровадженням заходів. Порядок визначення вартості одиниці роботи (C_1, C_2) спочатку розраховуються необхідні витрати часу на виконання одиниці роботи.

Другий етап. Забезпеченість підприємства персоналом визначаються порівнюванням фактичної чисельності робітників за категоріями і професіями з плановими потребами. Велику увагу приділяють аналізу забезпеченості підприємства кадрами головних професій. Потрібно аналізувати і якісний склад персоналу за ступенем кваліфікації [8].

Діючі або запроєктовані системи управління можна оцінити за такою формулою:

$$E_y = E_v / E_a \quad (5),$$

де E_v – ефективність виробництва, яку визначають як відношення фактичної маси прибутку до планової;

E_a – економічність апарату управління, яку визначають як відношення фактичної чисельності працівників апарату управління до нормативної.

Третій етап. Ефективність окремих заходів, пов'язаних з раціоналізацією системи управління (зміна структури управління, норм управління і обслуговування; забезпеченості кваліфікованими кадрами тощо), можна оцінити за допомогою факторного аналізу. При цьому необхідно обов'язково забезпечити елімінування впливу других факторів на формування кінцевих результатів виробничо-фінансової діяльності підприємств (якість земель, забезпеченість основними фондами, робочою силою, характер спеціалізації тощо) [6].

Четвертий етап. На практиці для оцінки ефективності системи управління найчастіше використовують загальні результативні показники виробничо-фінансової діяльності підприємства – собівартість продукції, обсяг валового доходу, фондівіддача, прибуток на одного працівника, рентабельність виробництва тощо.

Висновки

Таким чином, запропонована методика оцінки ефективності управління дозволить здійснювати більш ґрунтовний та глибокий аналіз основного виду діяльності підприємства та розробити стратегічні плани на майбутній період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гірняк О.М. Менеджмент: Підручник / О.М. Гірняк. – Львів: Магнолія Плюс, 2006. – 374 с.
2. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Підручник / Л.І. Шваб. – К: Каравела, 2011. – 416 с.
3. Стадник В.В. Менеджмент: Посібник / В.В. Стадник. – К: Академвидав, 2003. – 464 с.
4. Гірняк О.М. Менеджмент: Затверджено Міністерством освіти як підручник. – Львів: Магнолія Плюс, 2004. – 352 с.
5. Скібіцька Л.І. Менеджмент (CD). Реком. МОНУ як навч. посібник для студ. ВНЗ. – К: ЦУЛ, 2007. – 416 с.
6. Осовська Г.В. Основи менеджменту: Навч. посібник. Реком. МОНУ для студ. ВНЗ – Київ: Кондор, 2006. – 556 с.
7. Завадський Й.С. Менеджмент. Management. У 3-х томах. Том 2 : Підручник для студентів ВНЗ. Дopusчено Міністерством освіти і науки України. – Київ : Європейський університет, 2002. – 640 с.
8. Осовська Г.В. Основи менеджменту практикум. Частина 1: Навч. посібник. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України. – Житомир: ЖІТІ, 2003. – 268 с.

9. Охріменко А.Г. Основи менеджменту: Реком. МОН України як навч. посібник для студ. ВНЗ. – К: ЦНЛ, 2006. – 130 с.

10. Шегда А.В. Менеджмент: Підручник. Затверджено МОН України. – К.: Знання, 2004. – 687 с.

11. Гасвський Б.А. Основи науки управління: Навчальний посібник. – 2-ге вид., стереотипне. – К: МАУП, 1999. – 112 с.

АННОТАЦИЯ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье исследуются теоретические аспекты организации управления предприятием. В работе сформулированы теоретические подходы к определению содержания понятия «эффективность управления предприятием» и предложена методика и последовательность ее оценки.

THE SUMMARY

THEORETICAL AND PRACTICAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF EFFICIENCY OF NOW

The theoretical aspects of organization of management an enterprise are investigated in the article. The theoretical approaches of determination of maintenance of concept «efficiency of management of enterprise» and methodology and sequence of it's estimation are offered.